

Ankara ve Sahaflar veya Ankara'da Sahaflar

*

Ankara and Second hand booksellers or Second hand bookseller in Ankara

Ahmet Özcan

Özet

Bu deneme Ankara'da sahaflar, kitapseverler ve eski kitaplar üzerine bilgi vermeyi amaçlıyor. Türkiye'de ikinci el kitap satıcıları sahaf olarak adlandırılır. Şehirlerin kültür hayatında sahafların tarihten bugüne uzanan süreçte önemli bir rolü olmuştur. Bununla beraber sahaflar hakkında akademik çalışmalar olduğunu söyleyemeyiz. Bundan dolayı sözlü kaynaklara ve az sayıda yazılı dokümana güvenmek zorundayız. Ankara Cumhuriyetten önce küçük bir şehirdi. Şehirde kitapçılar, yayıncılar, kütüphaneler ve kaydadeğer bir okuryazar nüfus yoktu. Ankara başkent olduktan sonra şehrin okuryazar nüfusu oldukça hızlı gelişti. Bu nüfus kültür kurumlarına ihtiyaç duyuyordu. 1940'lı yılların başında üniversitede dâhil olmak üzere birçok kültürel kurum ortaya çıktı. Bu yıllarda Ankara'nın ilk sahafları da Ulus civarında Denizciler Caddesinde görünmeye başladılar. O zaman Ulus hala şehrin merkeziydi. Zamanla şehrin merkezi değişti ve Yenışehir Ankara'nın yeni merkezi olmaya başladı. Sahaflar yeni şehri eski şehre tercih ettiler ve Kızılay'da Kocabeyoğlu çarşısına taşındılar. O zamandan beri Kızılay Ankara sahaflarının merkezi olmaya devam etmektedir.

Anahtar kelimeler: İkinci el kitapçılar (sahaflar), kitapseverler, eski kitaplar, Ankara, Denizciler Caddesi, Kızılay

Abstract

This essay aims to provide information on second hand booksellers bibliophiles, and old books in Ankara. In Turkey, second hand booksellers are called sahaf. Since the Ottoman times, the sahafls have played an important role in the cultural life of the Turkish cities. Yet, we cannot say that sahafls have been the subjects of academic studies. Therefore, we have to rely on some oral sources and a small number of written documents. Before the Republican era, Ankara was a small city. The city did not have any bookstores, publishers, libraries. There had not been a literate population in the city either, however this changed quickly after Ankara became the capital city. The newly emergent intellectual residents of Ankara needed cultural institutions. From the 1940s, many cultural institutions, including universities emerged. During these years the first second-hand booksellers started to appear in Ankara around Ulus at the Denizciler Street. Then, Ulus was still the centre of the city. Over time, the city's centre has moved southwards, towards Yenışehir, which aptly means "New City" in Turkish. The sahafls followed suit and moved to the Kocabeyoğlu Bazaar in Kızılay. Since then, Kızılay continues to be the centre of sahafls in Ankara.

Keywords; Secon hand booksellers (sahafls), bibliophiles, old boks, Ankara, Denizciler Street, Kızılay

Sahafların Ankarası

Kitap ve kitap etrafında oluşan kütüphane, yazar, okur, kitapçı, yayıncı gibi unsurlar şehirlerin kültürel manzarasının ana hattını teşkil eder. Buna rağmen şehirlerin kültürel manzarası içerisinde esas yapıyı oluşturan bu unsurlar kayda değer araştırmalara konu olmamıştır. Dolayısıyla bu çerçevede yazılabilecek bir yazı genel bir bakışı içeren denemenin ötesine geçme şansına sahip olmayacaktır. Bir şehirde sahafların varlığı o şehrin kültür tarihinin geçmişten bugüne uzanan çizgisine dair ipuçları verir. Buradan yola çıktığımızda şimdiki pozisyonunu büyük ölçüde Cumhuriyet devrine borçlu olan Ankara'nın başkent olmadan önceki geçmişi hakkında kültürel bir zenginlikten söz etmek mümkün değildir. Sahaflık mesleğinin Ankara'daki tarihi gelişimi ortalama bir ömre sığacak kadar kısadır. Elde edilen sözlü tarih bilgileri ve bunlar üzerine inşa edilen yazılardan anlaşılacağı üzere 1940'lı yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Günümüzde bu mesleğe o yılların sonlarına doğru başlamış isimlerin bir kısmının hala hayatta olması bize yazılabilecek bir sözlü tarih imkânını sunmaktadır. Ankara'nın sahaflık açısından tabii tarihsizliğinin getirdiği talihsizlik İstanbul'la mukayese edildiğinde İstanbul'un tarihsiz değil yazılamamış olan tarihinden dolayı talihsizliğini göstermektedir. Ankara'nın bu bakımdan talihsizliğine bir parça katkı olmasını düşündüğümüz bu denemede sahaflık mesleği, bu mesleğin Ankara'da görünmeye başladığı ilk devirlerden bugüne kadarki mekânsal serüveni, sahafların müdavimleri ve sahaflık değeri olan bazı kitaplardan bahsedilecektir. Bu yazının hazırlanmasında kaynak olarak, şahsi tecrübe, şifahi bilgiler ve az sayıda da olsa yazılı bilgi kullanılmıştır.

Sahaflık Mesleği

Günümüzde ikinci el veya kullanılmış kitap satan kitapçılara genel olarak sahaf denilmektedir. Sahaf matbu kitapların ticaretini yapan kitapçılar ortaya çıkmadan önce el yazması kitapların ticaretini yapanlara veri-

len genel isimdi. Matbaacılığın başlamasıyla birlikte yeni bir kitap türü ve basılanların yeterli sayıya ulaşmasıyla yeni bir kitapçılık tarzı doğdu. Zamanla matbu kitaplarla ilgili bir pazarın oluşmasıyla bu tür kitapları satanlarla ilgili olarak kitapçı kelimesi kullanılmaya başlanmıştır. Kitapçı kelimesi sahaf kelimesine göre daha kapsamlı olup, sahafları da içine alan bir mesleği yapanlar için kullanılır. Sahaf kelimesi yukarıda da belirtildiği gibi sadece eski kitap satıcılarını tanımlar. Her ne kadar bazı sahaflar sahaf adının bütün ikinci el kitap satanlara verilmesine karşı çıksalar da halk nazarında bu sıfatın ince ayrımı pek yapılmaz. Sadece halk değil, ciddi bir örgüte sahip olmayan sahaflar bürokrasi nazarında diğer bütün kitapçılar gibi kırtasiyeciyile aynı kategori içerisinde değerlendirilirler. Meslek odalarına üye olmak zorunda olan meslek grupları büyük çoğunlukla mesleklerinin tabiatına uygun odalarda temsil edilirken, sahaflar kendileriyle kâğıt dışında hiçbir benzerliği olmayan kırtasiyeciler ve nispeten benzerlikleri bulunan yeni kitap satıcılarıyla bir değerlendirilirler. Sahaflar modern öncesi dönemin esnaf örgütü olan lonca sistemi içerisinde temsil edilmişken zamanımızın esnaf örgütü olan meslek odalarında bu temsil kabiliyetine sahip değildirler. Sahafların mecburi meslek odalarında kendi adlarıyla temsil edilebilmeleri için gerekli üye sayısına ulaşması ne geçmişte mümkün olmuştur ne de gelecekte bunun imkânı vardır. Bunun dışında kendi içerisinde örgütlenmeleri konusuna gelindiğinde kısa zaman önce Ankara merkezli olarak kurulan bir sahaflar derneğinden bahsedilebilir. Ancak dernek kurmaya yetecek kadar az üye sayısı varlığını sürdürmekte görünür faaliyetine rastlanmamaktadır.

Sahaflık mesleği her şeyden önce şehirle ilgilidir. Hatta şehir olmak için gerekli nüfus sayısı bu mesleğin icrası için yeterli değildir. Nitelikli nüfusa ihtiyaç vardır. Burada nitelikli nüfustan kastımız okuryazarlığın ötesindedir. Bu nüfus bilimsel bilginin, edebiyatın, düşüncenin üretildiği, yazıldığı, öğretildiği, tüketildiği mekânlarla iç içe geçmiş okuryazar topluluğunu içeren, okuma fiilinin bir zevke dönüştüğü, hayat tarzı haline geldiği, dolayısıyla toplumsal karşılık bulduğu insan grubuna işaret

eder. Bu çeşit bir nüfusu barındırma hakkı dünyanın her yerinde öncelikle başkentlere aittir. Mesela Bursa, Edirne, İstanbul gibi Osmanlı başkentlerinin, ekonomik, kültürel ve sosyal gelişimine paralel bir şekilde yükselen eğitim-öğretim kurumlarıyla beraber bu şehirlerin merkezindeki büyük medreseler etrafında sahafların Osmanlı tarihi içerisindeki en eski örnekleri görünmeye başlamıştır. Şairler, yazarlar, entelektüeller, mütefekkirler genellikle başkent veya büyük şehirlerin onların misyonlarını işlevsel hale getiren imkânlarından yararlanmayı tercih ederler. Bu anlamda İstanbul kültür başkenti olarak birinci önceliğe sahip olmaya devam ederken Ankara da başkent olduktan sonra yukarıda belirttiğimiz özellikteki insanların tercih edebileceği bir şehir haline gelmiştir. Bütün büyük şehirlerin aynı şansa sahip olduğu söylenemez, şehirlerimizin çoğunu kütüphane, kitapçı, yayıncı gibi kurumlarla değerlendirdiğimiz zaman nitelik açısından hayal kırıklığına uğramak durumunda kalabiliriz. Bugün veya dün üniversite şehirlerinin birçoğunda kitap etrafında şekillenen dikkate değer kurumlar olmadığı gibi bunların çoğunda uzun bir süre kitapçılıkla kırtasiyecilik birlikte yapılmıştır.

Açıkça ifade etmek gerekirse sahaflığı ikinci el kitapçılıktan ayırarak nadir ve baskısı olmayan kitapların alım satımıyla uğraşan meslek olarak ele aldığımızda başta İstanbul olmak üzere Ankara gibi şehirlerin dışındaki sahaflık mesleğinden hatta İzmir, Konya gibi şehirlerin dışındakilerde kitapçılık mesleğinin kayda değer bir gelişim gösterdiğinden bahsedilemez. Sahaflardan bahsedildiği zaman ilk olarak akla gelen İstanbul ve Kapalıçarşı'nın Beyazıt tarafından girişine denk gelen ve şu anda eski fonksiyonunu yitirmiş dükkânlardan oluşan çarşı olmaktadır. Genellikle gazetelerin kültür sayfalarına haber bulamayan muhabirlerin röportajıyla veya sahafların müdavimi olmuş bazı yazarların denemeleri arasında bazen övücü bazen yerici bahislerle geçiştirilmişlerdir. Geçmişe bakıldığında sahaflarla ilgili olarak daha önce belirtildiği gibi fetih sonrasında İstanbul'da ve öncesinde Bursa, Edirne gibi başkentlerde başlayan bir tarih ortaya çıkar. Osmanlı sahaflarından itibaren aşağı yukarı 600 yıllık bir geçmişe sahip olan sahaflık tarihinden söz edilebilir. Ankara için bu

tarih çok yenidir. Başkent ilan edilmesinden yıllar sonra ilk izlerine rastlanmaktadır.

Ankara'da Sahaflık

Ankara kültür mirası konusunda Cumhuriyet öncesi dönem için pek önemli bir şehir değilken giderek artan nüfusunda nitelikli okuryazarların yer alması beraberinde sonraki yıllara aktarılacak ve sahaflar için malzeme olabilecek bir mirası da şekillendirdi. Hızla büyüyen şehrin bilinmezleri ve sosyal hayatına dair bilgileri sağlayacak olan kitaplar, dokümanlar, gazete ve dergi koleksiyonları büyüyen şehrin kültürlü sınıfları vasıtasıyla geleceğe doğru taşınmıştır. Bunun neticesinde kitap, fotoğraf, belge gibi unsurlar kültürel birikimi oluşturmuş ve bu unsurların nesilden nesile aktarılmasında sahaflar köprü vazifesi görmüşlerdir. Bilinen veya meçhul şahısların kütüphaneleri varisleri tarafından çeşitli nedenlerle elden çıkarılmak durumunda kaldığında bunların yeni şahısların elinde birikerek bilinçli koleksiyonlara dönüşmesi sahaflar aracılığıyla olmuştur. Osmanlı'dan kalma paşa dedesi konusunda sıkıntı çeken Ankara'da kütüphanelerin birçoğu Cumhuriyet'in İstanbul'dan taşınmış ilk bürokrat, siyasetçi ve üniversite hocalarının koleksiyonlarından ibaretti. Bu yüzden hususi kütüphanelerin varlığı Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara'ya yerleşmiş olan bu seçkin sınıflarla birlikte doğmuştur. Bunlar hem Osmanlı'dan tevarüs ettikleri hem de Cumhuriyet'le oluşan birikimleriyle yeri geldiğinde kayda değer malzemeler sunmuştur. Ayrıca Cumhuriyet'in ilk yıllarına ait dokümanlar sonraki yıllarda Ankara'nın yerli malı olarak ortaya çıkacaktır. Bugün Ankara'nın sosyal tarihinin şahitliğini yapan, eski fotoğrafların, kişisel arşivlerin, şahsi kütüphanelerin yeniden keşfedilip ilgililere satılarak ulaştırılması ve şehrin tarihinin bilinmeyen cepheleriyle öğrenilmesinde Ankara sahafları birinci dereceden rol oynamıştır.

Sadece başkent olmak kitapçılara kapı açmak için yeterli bir özellik değildir. Bir şehri sahaf için cazip hale getiren şeylerin en önemlileri ara-

sında şehirde köklü ailelerin varlığı ve bunların nesilden nesile aktarılacak kütüphanelere sahip olması özelliği gelir. Bu kütüphaneler mirasçılara ya atılmaya ya da satılmaya müsait eğretilik içerisinde devredilirken özellikle satılabilir olma yönleriyle varislerini cezp etmiştir. Fakat genellikle miras kalması beklenenler arasında yükte ağır paha da kıymetsiz görülen bu nesnelere eskiden çoğunlukla kıymetini bilmeyen varislerinden ziyade sahaflar için bir anlam ifade etmişlerdir. Hele alfabe devriminden sonra elifi görünce mertek zanneden neslin alfabe devrimi coşkusuyla kolayca elden çıkarabileceği şeyler haline gelmişlerdi. Bu coşkunun zirvesi sadece halk arasında değil resmi kurumlarda da yaşanmış, devletin mirası olan arşiv belgelerini Bulgaristan'a kesekâğıdı niyetine satacak kadar şuuruzluk örnekleri görülmüştü. Bu kervana mirasın kıymetini bilmeyip katılan resmi kurum sayısı gün geçtikçe artmıştır. Cumhuriyet nesli için ellerine düşen eski yazılı malzeme ne yalanır ne yutulur cinstendir, kâğıda dönüşmekten kurtulanları hurdacılar vasıtasıyla sahaflara düşünce sahafın mesleki inceliği bu durumlarda kendini göstermiştir. Sahaflar düşenleri kaldırmış hak ettikleri yere hak eden kişilerin raflarına yükseltmiştir. Sadece eski yazıyla kapatılan devrin terekesi ortaya saçılmamıştı, Halkevleri kapatıldıktan sonra özellikle şehir tarihleri için külliyatlı doküman ve kitapların oluşturduğu miras 1950 başından itibaren sahafların çok uzun yıllar malzemesi olmuştur.

Miras kalmış kitaplıklardan neler çıkabilir? Paşa dedelerden kalma beratlar, savaş hatıralarının tutulduğu defterler, fotoğraflar, kâğıda hürmeten saklanılan makbuzlar, yazışmalar, dostlarına, ailesine, sevgilisine hürmeten muhafaza edilmiş mektuplar çıkabilecekler arasındadır. Tarihin arşivlerin dışında kalan izleri miras bırakanın devlet katındaki askeri, ilmi ve bürokratik rütbesine göre değer kazanır. Mesela bunların dikkat çekici örnekleri arasında Atatürk'ün el yazıları vardır. Atatürk'ün Türk Tarih Kurumu'na yazdığı bir mektup hurdacıardan sahaflara sahaflardan koleksiyoncuya geçerek kurumda olması gereken belge bir dergi sayfasında görülmüştür. Yusuf Tengirşek'in Ankara sahaflarından Sanat Kitabevi tarafından alınan kütüphanesi arasında "Atatürk Mu

Kıtasında Ne Aradı” sorusuna cevap verebilecek orijinallikte dokümanlar çıkmıştır. Bir gün ilk mebuslardan birinin bütün belgeleri gözünüzün önüne serilebilir. Mesela ilk mebuslardan ve Osmanlı valilerinden Refet Canitez’e ait dokümanlar Rahmetli Kazım Süren tarafından ortaya çıkarılmıştı. Orhun Sahafın eski içişleri bakanlarından birine ait belgeleri almasıyla memleketin iç meselelerine ait birçok gizli damgalı belgeyle karşılaşp belirli bir alışveriş serüveninden sonra Türk Tarih Kurumu arşivine girdi. Hiç belli olmaz bir gün üst derece bir istihbarat yetkilisinin vefatı sonrasında ailesinin terekesini satmasıyla iç ve dış mesele arasında kalan Kıbrıs’a ait mahrem bilgilere ulaşabilirsiniz. Masonluk her zaman merak edilen bir yapıdır; beklemediğiniz bir anda bir mason üstadının terekesini sahaflarda görebilirsiniz. Bunlardan biri Ankara’da sahafa düşen kütüphanelerin en büyüğü şeklinde tanımlanan Prof. Hilmi Akın’a ait kütüphaneydi. Üstadın kâğıt cinsinden para dışındaki varlığının hepsi sahaflar vasıtasıyla görücüye çıkmıştı.

Sahaflar için kitap sadece şehrin seçkinlerinin terekesinde gizli değildir. Nereden ne zaman geleceği belli olmaz. Halkın elindeki el yazmaları, taşbaskı eski yazı halk kitapları yeni rejimle birlikte gelen atmosferin baskı ortamı içerisinde uykuya dalsalar da bir gün uyandıklarında yerlerinden çıkarılarak yeni sahiplerini bulmuşlardır. Üstelik görücüye çıkacak kitaplar artık sadece halkın okuduğu kitaplar olmaktan çıkmış bilimsel çalışmaların konusu olmuştu. Eskiden köy ve şehirlerde halk arasında nadiren bulunan okuryazar birisi vasıtasıyla sesli olarak kitaptan veya ezberden okunan halk kitapları artık profesörler tarafından da okunuyordu. Bununla beraber bu kitapları elde tutsalar bile herkesin okuyamayacağı cinsten bir alfabeyle yazıldıkları için bir anlamda evde kalmış kız gibi evde kalmış kitap muamelesi göreceklerdi. Böyle durmaktansa üç beş kuruş parayla ve rivayetlere göre albenili ve temel ihtiyaç malzemesi olan çanak, çömleklerle değişilebilir olmaları daha evlaydı. Bir zamanlar bolca görülen bu tür malzeme son zamanlarda geç keşfedilmiş hazine niyetine sahaflara gelse de getirenlerin büyük hırslarını tatmin edecek bedele genellikle ulaşamaz. Halk yazmalarının uyuduk-

ları yerden çıkıp hızla ortalığa düşmesi durumu kıymet bilenler tarafından değerlendirilmiştir. Mesela Vasfi Mahir Kocatürk kendi kurduğu yayınevinin bürosunda halkın okuduğu el yazmalarını toplayarak Edebiyat üzerine birçok kitaba imza atmıştı.

Devlet daireleri, Yabancı elçilikler, fakülte ve yüksek okulların kuruluşu, bunlara paralel sosyal-kültürel mekânların ortaya çıkışı şehre yeni bir çehre kazandırırken nüfusun niteliğini de değiştirmiştir. İlk yıllarda yeni başkentin Ulus'taki eğreti binalarını mesken seçen, devlet dairelerini oluşturan nüfus, binalar gibi eğreti durmaktadır. Yokluklar içindeki bu şehre alışmak kolay değildir. Birçoğu İstanbul'dan gelen siyasetçiler ve entelektüeller için Ankara bir ömür boyu yerleşimi göze alacak kadar renkli değildir. İlk zamanlar renk belirtisi de yoktur fakat yeni rejim eski rejimin üstesinden gelme konusunda iddialıdır. Farklı renklere sahip yeni bir şehir doğarken miras olarak kütüphane bırakabilecek aileler de tabii olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Ticari anlamda tarihin belirli dönemlerinde önemli bir merkez olan Ankara'da daha önceden bilinmeyen bir ticaret şehrin gelişimiyle birlikte ortaya çıkar. Artık kitap ticaretinin modern şehirler için bir itibar kaynağı olduğu zamana gelinmiştir. Okuryazarlığın bir mecburiyet olduğu, okuyazarlıkla övünüldüğü, okuma yazma bilmeyenlerin cehaletle suçlandığı bir çağda okuryazarlık oranını anlamanın yollarından biri de kitap yayını ve bunların satıldığını, alındığını gösteren kitapçı dükkânlarının varlığıdır. Daha önce de belirtildiği gibi bu varlığı destekleyecek olan şartların oluşmasıyla yeni kitapçı ve yayınevlerinin ardından hem seçkinler hem de halktan gelecek kitapları kucaklayacak olan sahaflar da şehrin kültürel atmosferi içerisinde yerlerini almaya başlamışlardır.

Yukarıda anlatılan şartların oluşmadığı eski Ankara'da sahaflık mesleğinin ortaya çıkması için bir gerekçe yoktur. Şartlar olgunlaşmaya başladığı zaman 1940'lı yıllarla tarihlenebilir ki bu yıllarda sahafların varlığı için gerekçe ortaya çıkmaya başlamış 1950'li yılların başından itibaren Ankara'da sahafların varlığı bir mecburiyet halini almıştır. Ankara sahaflarına dair şifahi ve tecrübi bilgilerin kullanılarak bazı yazılar

yazılmıştır. Genellikle şahıs ve mekân adlarının kullanıldığı bu yazılar bizi Ankara sahaflığının ilk izlerine götürebilir. Anlatılanlara göre Ulus yakınlarında bugün şehrin merkezi olması bakımından anlamını yitirmiş olan Denizciler Caddesi civarında baraka şeklindeki dükkânlarıyla Ankara'nın ilk sahafları ortaya çıkmıştır. 1950'li yıllarda eski rejimin izlerini taşıyan Ulus merkezli şehir Cumhuriyet rejimiyle bütünleşen Yenişehir'e zamanla merkezilik özelliğini devretmeye başlamıştır. Ayrıca Ankara 1940'lı yılların başında önceden kurulmuş fakülte ve yüksekokullar üzerine inşa edilen üniversitesiyle kültür hayatında yeni ihtiyaçların doğduğu bir şehir haline gelmiştir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu gibi devrin gözbebeği olan kurumlarıyla Mülkiye Mektebinin şehre taşınması ardından fakülte oluşu, Kara Harp Okulu'nun Ankara'ya taşınması ve Milli Kütüphane'nin kuruluşu şehrin okuryazar kimliğinin seviyesini yükseltmiştir. Buna rağmen resmi kurumları çıkardığımızda yayıncılık açısından gelişmiş bir şehrin izlerine rastlanmaz.

Akba ve Berkalp yayınevleri Ankara'da özel yayıncılığın ilk örneklerindedir. Bunların popüler yayınlarına karşılık fakültelerin ve bazı resmi kurumların bilimsel kitap üretimine başlaması ve şehirde yaşayan nüfusun giderek nitelikli okuryazarları barındırır bir hale gelmesi kitap etrafında oluşacak ticari yapılara da ihtiyaç doğurmuştur. Yayıncılık konusunda İstanbul'la kıyaslandığında bugün bile çok geride olan Ankara'da Bilgi yayınevi şehrin en eski yayınevi özelliğini sürdürmektedir. Bu yayınevinin açılışı 1955 yılındadır. Sakarya caddesinde hala faaliyetine devam eden bu yayınevinin yanı sıra 1950'li yıllarda Kızılay civarında Tarhan, Akay, Berkalp, Kültür, Haşet, Akba gibi kitapevleri bulunuyordu.

Şehrin merkezi Ulus'tan Kızılay'a doğru kayarken şehir merkezi dışında yaşama şansı olmayan sahaflar barakalar yerine modern şehrin tabiatına uygun olarak oluşmaya başlayan pasaj içlerinde yerini almaya başladılar. Bu anlamda Ankara'nın ilk sahaflar çarşısını oluşturan mekân Kızılay Meydanı yakınındaki Kocabeyoğlu pasajı olmuştur.

Kocabeyoğlu zaman içerisinde kitapçılar için uygun olma işlevini kaybederken Kızılay bölgesinin sembol isimlerinden biri haline gelen Zafer Çarşısı yeni ve eski kitapçuların bir arada toplandığı bir merkez olmuş ve bu özelliğini hala yeni kitap satan kitapevleriyle sürdürmektedir. 1950'li yılların başından beri sahafların toplu veya perakende halde yer aldığı çarşılar Yenişehir ve Kızılay arasındaki bölgededir. Bu bölgenin merkeziliği durumu mesleğin ticari anlamdaki gücü ve yapısına göre cadde üzeri veya pasajları tercih eden bütün meslekler için geçerlidir. Özellikle Ulus'tan gelindiğinde sol cenah eskiden beri yeni ve eski kitapçılar için tercih edilen yer olmuştur. Nedense Atatürk Bulvarıyla Necatibey Caddesi arasındaki bölge birkaç istisna haricinde kitapçıları cezp edecek mekân olmamıştır.

Gün geçtikçe büyüyen eğitimli nüfus ve kitap kategorisi olarak yeni türlerin girişı kitapçıya olan ihtiyacı her geçen gün artırmıştır. Bu artışla birlikte üniversiteye girmenin yolunun okullardan ziyade dersane ve test kitaplarından geçmesi, ders kitaplarının tek tip olma özelliğinin değişerek seçmeli bir yapıya bürünmesi ve özel yayınevlerinin devreye girmesi ülke geneline yayılan büyük bir pazar doğurmuştur. Bu duruma paralel olarak ders ve test kitaplarına dayalı ikinci el kitapçılık Türkiye'nin her yerine yayılmıştır. Bu gelişmeden doğan ikinci el kitapçılar sadece ders kitapları değil popüler kültür kitapları da alıp satmışlar ve bunlarla birlikte gelen kütüphanelere de talip olmuşlardır. Ders kitabı olmasının ötesinde kitabın toplumsallaşma şansının olmadığı Türkiye'de ders kitabı dışındaki kitaplar ihtiyaç sıralamasında çok gerilerde bulunan kitap, daha ucuz bulunabildiği ikinci el kitapçılara talebi artırmıştır. Bu türden kitapevlerinin sayısı her geçen gün çoğalması neticesinde, sahafın kaynağını oluşturan şahsi kütüphanelerin alış ve satış oranı sahafların aleyhine olarak daralmıştır. Türkiye'de kültür yayıncılığının sosyal ve ekonomik gelişmeye paralel bir şekilde yükselişine rağmen kitaplar az basılmakta ve pahalıya mal edilmektedir. Pahalılıktan dolayı ikinci el piyasalarında talep artmış, fakat yeni kitapların az basılması, pahalıya mal eden müşterinin bunu satarken aldığı fiyatı temel alması

kitapların ikinci el satışa dönüşünü zorlaştırmış ve ikinci el kitapların bulunabilirliğinde bir darlık meydana getirmiştir. Bu darlığın doğurduğu iştah ve bununla beraber telif yasasındaki boşluklar korsan kitapçılık adlı Türkiye'ye has yeni bir tarz kitapçılık türünün doğmasında da etkili olmuştur. Telif hakları üzerine yeterince düzenleme olmaması, korsan kitapçılığın bununla mücadele etmesi gereken kurumlar tarafından ade-ta teşvik edilmesi neticesinde ikinci el kitapçı mekânları sokak satıcılarıyla beraber korsan kitapçılığın merkezi haline gelmiştir. Mesela bu pazarın merkezlerinden olan Ankara'da 1990'lı yılların başında önemli bir eski kitap pazarı olan Olgunlar Sokak uzun yıllardan beri korsan kitapçılık için cazip bir alan olmuştur. Tezgâhlardan taşabildiği kadar kaldırımlara ve yollarla taşan ucuz kitap sergileriyle Olgunlar Sokak kitapçıları ilk dönemlerinde sokakta olmanın sağladığı avantajı kullanarak ikinci el kitapçılığa katkıda bulunmuşlardır. Kitap kültüründen uzak test ve görsel kültüre yakın nesillerin kütüphane sahibi olma konusundaki zaafıyla hususi kütüphaneler giderek yok olurken bunun sonucunda eski kitap hareketliliği de azalmıştır. Bu duruma ters orantılı olarak kitapçı sayısı artarken, daha kolay kazanma yolu olarak ikinci el kitapçıların bir kısmının korsan kitapçılığa meyletmelerini kolaylaştırmıştır. Sürekli belediye tarafından kaldırılma tehlikesiyle yaşamalarına rağmen Olgunlar Sokağın değeri düşmemiş, ders kitabı tarzında yayıncılık yapan bazı kitapevlerinin de bu sokakta dükkân açtığı görülmüştür. Olgunlar sokaktaki tezgâhlardan birisi günümüzde Türkiye'nin en eski sahafı Turgut Koraltan'a namı diğer Külüstür Turgut'a aittir. Kendisinden edindiğimiz bilgiye göre mesleğe 1947 yılında başlamış onlarca dükkân açıp kapadıktan sonra Denizciler caddesindeki eski günlerini hatırlatan küçük barakasında mesleğe hala devam etmektedir.

Ankara'da kitapçılar şehrin tabiatına uygun memur disiplinine yakışır bir şekilde Ulus'tan Tunalıya kadar düz bir çizgi içerisinde yer aldılar. Bu çizginin dışına çıkanlarsa bir süre sonra hizaya girmek zorunda kaldı. Şehrin merkezi yerlerinin yukarıya doğru kaymasıyla Karanfil Sokak Yenişehir'den sonra kitapçıların yeni adresi oldu. Ziya Gökalp Caddesi

girişinden Olgunlar Sokağına kadar Karanfil Sokak sahaflar, büyük yayınevleri ve korsan kitapçıların bir arada yaşadığı bir yer haline aldı. Kitapçılar bu sokağın Ziya Gökalp girişinde Barolar Birliğine ait olan Birlik İş Merkezinin altındaki aynı adla anılan pasaja yerleştiler. Tabii ki hukuka bağlılıklarını ifade etmek ve baro başkanına saygılarını göstermek isteyen korsan kitapçılar da bu iş merkezinin önüne ve bir kısım dükkânları kiralayarak da içine yerleştiler. Bu aynı zamanda korsan kitapçılık ve hukuk arasında tezatmış gibi görünen yakınlığın bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Birlik pasajı uzun bir süre eski kitap alım satımının merkezi durumundaydı. Ankara'nın hatta Türkiye'nin tanınmış sahafları bu pasajda doğdu. Bunlardan Sanat Kitabevi yayımladığı Kebikeç adlı akademik dergi de dikkate alındığında profesyonel sahafılık ve akademik çalışmalar açısından önemli bir boşluğu doldurdu. Sahaflar Derneği'nin kurucusu Ahmet Yüksel'in sahibi olduğu kitapevi değişen şartlarla birlikte pasajı terk ederek önce büro tarzı sahafılığın ve ardından cadde üzerinde faaliyet gösteren sahaf olmanın Ankara'daki ilk örneğini oluşturdu. Ankara'da Cadde üzerinde sahafılık yapan şu anda üç dükkân bulunmaktadır ki bunlardan Güven Kitabevi Bahçelievler'de faaliyet gösteriyor. Biri de Esat civarında sokak üzerinde açılmış olan Anadolu Kitabevi'dir. Burası Kızılay ve Tunalı arasındaki sahaflar için bir mola yeridir. Ankara sahafları arasında müdavimleri ve işleyişi bakımından farklı bir yeri olan Gezgin Kitabevi - Birlik Pasajında bulunuyordu. Sanat Kitabevinden sonra büro tarzı kitapçılığın ikinci örneği sayılan dükkanı açarak Bayındır Sokak 39-6 numaralı adrese taşınmış ve sahibinin ticari maluliyeti nedeniyle emekli olmasıyla yerini Songezgin Kitabevine bırakmıştır. Gonca Kitabevi, Ezel Kitabevi, bir zamanlar ucuz ikinci el kitap trafiğinin en hızlı olduğu yer olan Bahar Kitabevi ve ikinci el kitapçılıkta Adilhan'daki dükkânlarıyla Gülden Kitabevi, Birlik Pasajında yer almış diğer kitapçılardı. Bu pasajda Gonca ve Ezel Kitabevi gibi şu anda faaliyette olmayan Bilge Kitabevi de bir zamanlar eski kitap hareketliliğinin olduğu dükkânlardandı.

Zafer Çarşısı'nın hemen yanında eskiden mevcut Adilhan adlı iş merkezinin yıkılıp yeniden yapılmasıyla ikinci el ve sahaflık kitap merkezi olarak bilinen Birlik Pasajı bu özelliğini Adilhan Kitapçılar Çarşısına bıraktı. İş merkezi olarak inşa edilen Adilhan'ın pasaj olarak tasarlanan ilk dört katının hemen hemen hepsi kitapçılar tarafından tutulurken ayrıca sahaflıkla diyalog halindeki mesleklerden olan plakçı ve ciltçiyi de barındıran yapısıyla ikinci el kitapçılık konusunda hala merkez olma durumunu sürdürüyor. Bu çarşının dükkânlarından bazılarının isimlerini zaman içerisinde kapananları da dikkate alarak verebiliriz. Gezgin Kitapevi, Aşiyân Kitapevi, Parantez Kitapevi, Antik Kitapevi, Yurtoğlu Kitapevi, Vefa Kitapevi, Gülden Kitapevi, İlke Kitapevi, 1071 Kitapevi, Sahra Kitapevi. Bu isimler ikinci el kitapçıları da içermektedir. Bunlar arasında sahaflık bakımından öne çıkan Aşiyân Kitabevi ve günümüzde faaliyette olmayan Gezgin Kitabevidir. Aşiyân Kitabevi günümüzde Ankara sahaflığının önde gelen adreslerindedir.

Son on senedir kitapçıların görünmeye başladığı, ama tam anlamıyla bir kitapçı çarşısı olamayan Aksoy pasajı, Adilhan gibi Bayındır sokak üzerinde kurulmuştur. Müteşebbis fakat sermayesiz kitapçılar için bir gün kıymeti bilinecek pasaj olma şüphesini uyandırmaya hala devam etmektedir. Sahafların şehir merkezi dışındaki hayatına dair uzun süre bir ize rastlanmamıştı. Yenişehir ve Kızılay bu açıdan sahaflar için cazibe merkezi olma özelliğini korudu. Bu merkeze direnense farklı yapısıyla Hacıbayram civarındaki kitapçılar oldu. Hacıbayram kitapçıları hem yeni kitapçı hem de sahaflarıyla Yenişehre göre farklı bir kültürün temsilcileri olmuşlardır. O bölge Cumhuriyet'in pek hoşnut olmadığı özel-liklere sahipti. Eskiye temsil ediyordu ve bu merkez modern öncesi şehirlerin temel özelliğini yansıttıcasına bir mabed etrafında şekillenmişti ve orada esas olan mabetti. Bundan dolayı eskiden Kızılay civarında pek hoş görülme-yen dinî kitap yayıncılığı ve alışverişi bu bölgede kendisine uygun zemin bulmuştu. Osman Yüksel Serdengeçti'nin tabiriyle "mabedsiz şehir" inançla sarılmış alışverişlerine uygun değildi. Buranın sahafları Kızılay sahaflarından farklı tür kitaplarla ilgileniyorlardı. Do-

nanım olarak Kızılay sahaflarında nadiren görülen Arapça bilgisine sahiptiler. Şehrin merkezindekilerden farklı olarak çevresini oluşturan halkın elindeki kitaplar da farklıydı. Bunların çoğu dededen atadan kalma kitaplardı ki çoğunluğu eski yazı olduklarından dolayı her ne olursa olsun dini kitap olarak değerlendiriliyordu. Bundan dolayı satmak isteyenler Hacıbayram sahaflarına yönelmişlerdir. Gerçekte de buraya yönelen kitapların çoğu ilmihal kitabından, destan kitaplarına kadar dini içerikli kitaplardı. Hacıbayram civarında kitapçılığın ne zaman başladığı tam olarak bilinmese de 1950'li yıllardan sonra bu civarda eski ve yeniyle din merkezli bir kitapçılığın oluştuğu söylenebilir.

Son on yıldır Tunalı Hilmi Caddesi'nde pasajlar kitapçı olmak isteyen heveslilerin dükkân açıp kapamalarına şahit oldu. Bu bölgede açılan dükkânlardan biriye gerçekten Ankara'nın sahaflık kitap nabzını tutan bir mekana dönüştü. 1998 yılında ticari kitap dünyasının merkezi dışında açılmış bir dükkân olan Orhun Kitabevi Ankara'da sahaflık kitap çıkma ihtimali yüksek olan bir adresi seçmişti. Nitekim bu adresi seçmesi ve sahibinin başarılı çalışmasıyla Ankara'nın önemli kitap noktalarından biri halini aldı. Ayrıca 2000'li yılların sonuna doğru Kızılay merkezli bir çarşıda toplanma geleneği yıkılmış, cadde ve büro şeklinde dükkânlar açılmış, Esat, Tunalı civarındaki pasajlarda sürekli el değiştiren dükkânlar sahafların yokladığı adresler halini almıştır. Esat ve Tunalı Caddeleri yakınında açılan dükkânların Anadolu ve Sanat Kitapevi gibi bir iki istisnası haricindekiler cadde üzerinde değil bütçelerine ve mesleğin gizemli havasına uygun şekilde pasajların kuytu köşelerinde yer almışlardır. Bugün Tunalı, Kuğulu ve Ertuğ, Aynalı gibi çarşı ve pasajlarda birer ikişer ikinci el kitapçılıkla uğraşanlar bulunmaktadır.

Ankara'da Kitap Müzayedeleri

Ankara'da ilk kitap müzayedesini 1995 yılında ilk olarak Sanat Kitapevi tarafından organize edildi. Sanat Kitapevi yakın zamana kadar gittikçe seyrekleşen zaman aralığında eski kitap müzayedelerine devam etti.

Genellikle otel salonlarının tercih edildiği bu müzayedeler hem Ankara hem de İstanbul'dan kitapseverlerin katılımıyla gerçekleşiyordu. Müzayedede için hazırlanan kataloglar bibliyografik bilgi için müracaat eseri olarak değerlendirilebilecek kadar güzel hazırlanıyordu. Müzayedede sonrasında ortaya çıkan fiyatlar ellerinde aynı kitaplardan bulunanlar için bir mukayese kaynağı oldu. Her ne kadar satılan kitapların fiyatlarını müzayedede şartlarını göz önünde bulundurmaksızın, mutlak fiyat gibi algılayanlar olsa da, müzayedede fiyatları kitap fiyatını sahaflık müktesebatına göre belirlemek durumunda olan gerçek sahaf için bir fikir veriyordu. Ankara'nın diğer sahafları kitap müzayedesi olgusuyla Sanat Kitabevi vasıtasıyla tanıştılar. Daha sonra Gezgin Kitabevi tarafından biraz farklı bir yöntemle ve işyerinin müzayedede merkezi olarak kullanıldığı aylık geleneğe dönüşen bir müzayedeler zinciri başlatıldı. Bu müzayedeler belirli standartları koruyarak beş yıl boyunca sürdürüldü. Türkiye'de aylık olarak tekrarlanan ve bu kadar uzun süren kitap müzayedesi daha önce yapılmamıştı. Gezgin Kitabevi'nin müzayedelerine Ankara'nın diğer sahafları da destek verdiler. Bu müzayedeler sahaflar ve kitapseverlerin daha sık aralıklarla buluştuğu ve aradıkları kitapları kavuşma imkânını buldukları kültürel bir faaliyete dönüştü. Binlerce kitap atıldıkları ve ilgi görmedikleri yerlerden görücüye çıkmak için hazırды. İlk zamanlarda mezat havası Ankaralı sahaflara iyi geldi. Sanki yıllardır beklenen bir kurtarıcı gelmişti.. Bir kaç ay boyunca Aksoy pasajında işyeri mekânlı mezat yapıldı ve sona erdi. Ayrıca yine aylık olmak üzere Adilhan sahafları tarafından yine pasaj içinde üç müzayedede yapıldı, fakat gerisi gelmedi. Ankara'da kitap müzayedeleri kitapseverlerin de hasretle beklediği bir yapıya dönüştü. Bu açıdan Ankara müzayedelerini daha öncede belirttiğimiz gibi kitapsever ve sahafları kitapla buluşturan, eğitici, öğretici, eğlendirici yanları bulunan bir kültür faaliyeti olarak düşünmek daha doğru olacaktır. Müzayedeler zaman zaman gazete, dergi ve televizyonların haber konusu olmuş Ankara sahafları ve mesleğin tanınması açısından yardımcı olmuştur. Ayrıca kütüphane

kayıtlarında geçmeyen birçok kitabın gün yüzüne çıkmasını, kayıtlara girmesini sağlamıştır.

Sahafların Müdavimleri

Kitapsever, Kitapkurdu, gibi isimlerle anılan sahaf müdavimleri yeni kitap meraklılarından birçok özellikleriyle farklıdırlar. Sahafın müdavimleri yeni kitap alıcılarına göre daha çok sessiz sakin güvenli yerleri tercih ederler. Bu alışkanlık belki eski kitap sevmenin tabiatından kaynaklanıyordur. Böyle yerler elbette, tozlu, puslu ve ağır kitap kokusuyla dezenfekte edilmiş olabilir. Sahafların müdavimleri genellikle sorarak almayı değil bakarak, tetkik ederek ve kitap üzerine sohbet ederek almayı tercih ederler. Bu yüce faaliyeti bir ibadet aşkıyla yürütürken ilgisiz kalabalıklar tarafından rahatsız edilmek istemezler. Sahaf dükkânları müfredatı olmayan mektepler gibidir. Aynı zamanda hem öğretecek hem öğrenilecek fırsatlarla doludur. Burada sahaf her gördüğü yeni kitapla hafızasına bir bibliyografik veri kaydederken kitabın muhtevasına göre kafasında müdavimlerini canlandırır, bunu falan alır, bu filanın işine yarar, o para vermez, şu benim işime yarar gibi düşüncülerle kitapları gözden geçirirken, kitap dostlarıyla kitaplar üzerine sohbet etmeyi de ihmal etmez. Sohbetlerin niteliği sahafın ve müdavimin müktesebatına göre değişir. Araştırmacılar, akademisyenler, meraklılar, yüksek lisans, doktora öğrencileri, amatör tarihçiler birbiriyle tanışır, arkadaşlıklar kurulur, ortak çalışmalara adım atılır, kaynaklar paylaşılır. Bir de otuz senedir kitap yazma hayalinde olanlar, on sene önce kaybettiği kitabı arayanlar, on senedir kütüphanesini satmaya çalışanlar ve benzeri müdavimler de vardır ki bunlara karşı temkinli davranılır. Edilen sohbetler vasıtasıyla fakülte sıralarında karşılaşılması zor bilgi trafiğinin arasında hem sahafın hem de müdavimlerin bilgilenme veya bilgilerini paylaşma arzusu tatmin edilir.

Yukarıda tarif edilen bilgi atmosferinin içinde kitaplar için hayat alanı olarak genellikle raflar uygun görülür. Yeni gelmiş veya gitmeye hazır

kitaplarla veya bunların maddi olarak itibar edilmeyecek cinsten olanları raf dışı alanlarda üst üste dizilmeyi tercih ederler. Dükkânın düzeni büyüklüğüne, sahafın kitaplar karşısındaki duygularına ve çalışkanlığına göre değişebilir. Eski sahaflarda kitaplar şimdiki gibi raflarda yer almazdı, müşteri de bağdaş kurup kitaplara bakardı. Bağdaş kurma âdeti ütülü pantolonlu yeni müşteri tipiyle birlikte ortadan kalkınca raflarda yükselmeye başladı. Dükkânların fiziki yapısı, oturup tetkik etme adetleri değişti. Gerçi sahafın birinci sınıf müdavimi olma özelliğine sahip kitap-severler için kılık kıyafet, üst baş genellikle önemli değildir; onlar için önemli olan kitabın kılığı kıyafeti yani cildi, kapağı, şömizi ve temizliği-dir. İlk baskı olup olmaması, kullanılmışlık derecesi, imzalı olup olmaması kitapseverin kendi kıyafetinden daha önemlidir. Kitapsever onu hasretle beklediği kitaplarla buluşturma ihtimali olan her türlü noktaya gitmekte tereddüt etmez, buluşmaya giderken adeta bir kahramana dönüşür. Genellikle her gün sevdiği bir kitabı bulma arzusuyla çıktığı seferlerinde kavuşma onun için yeni bir noktanın başlangıcı olur. Görüp de bir ayrılık hüznü yaşarlar, hele çok aradıkları bir kitabı başkasının elinde görmeleri fark ettirmeseler de bir iç yangının işaretidir. Yeni bir ümitle zamana yelken açarlar. Bu duyguları yaşatmayacak kitaplarla heveslerini geçici olarak giderirler, fakat esas korkuları çoğu zaman evde bekleyen ve kitap konusunda artık tahammül sınırlarını aşmış hanımdır. İlgisiz kaldığı çocukları alışmış olsa da hanımlar kitap konusunda eşlerine müsamaha göstermezler. Kitapkurdu bu durumda geliştirmiş olduğu taktik ve tekniklerle faaliyet yürütür. Mesela önce, bodrum, araba bagajı gibi yerlerde misafir etmek veya kimsenin olmadığı zamanlarda eve kitabı götürmek uygun vakittir. Kimisi de taktik ve teknik geliştirme becerisini kitaplarla yaşama konusunda kullanarak kadınlardan uzak durur.

Sahafın birinci sınıf müdavimleri kitapçılarının olmadığı bir atmosferde yaşayamadıkları için tatil yerleri mesire alanları, kırlar onlar için birer sürgün yerine dönüşür. Sahafla olan diyalogları zaman zaman içten ve dıştan görülebilir duygusal kırılmalara, çatışmalara neden olsa bile ge-

nellikle dostlukla devam eder, dönüşür. Sohbet konusu elbette kitaplardır. “Bende var, şu fiyata almıştım, sende daha temizi var, cilt yaptırdım, elimdekini çıkarıp daha temizini alacağım, hiç bulunmaz” gibi alışılmış lafların yanı sıra kitabın yazarı, hikâyesi az da olsa muhtevası üzerine konuşulur. Ankara’da sahafların müdavimlerinin sayısı dört milyonu aşkın şehrin içerisinde elle sayılacak kadar azdır. Mecburi istikamet ve ortak hedeflerinden dolayı yollarının kesiştiği noktalar da birbiriyle karşılaşma ihtimalleri yüksektir. Bunların arasında belirli bir amaca yönelik olarak kitap peşinde koşanların hedefindeki kitap ve konu bellidir. Hedef dışından değerli kitapları bilseler de görseler de genellikle hedeften şaşmazlar, fakat hangi amaçla kitap topladığı ve hedefindeki kitapların ne olduğu konusu anlaşılammış müdavimler de bulunmaktadır ki bunlar bir kitapla haşır neşir olurken sakınmak akıllıca bir davranıştır. Sahaf dükkânları özellikle kitap kıtlığının olduğu zamanlarda gelişigüzel sohbet edilen yerlere dönüşebilir. Tabii ki bütün dükkânlar sohbe müsait değildir. Kitap yolunda yıllar geçirmiş müdavimler çoğu zaman bulunma ihtimali olmayan kitapların, bulunsa bile istedikleri fiyat konusunda anlaşma ihtimali olmayacak kitapların peşinde olduklarından, karşılaşmaktansa sohbetini yapmayı tercih ederler. Yani savaş yorgunluğu üste çıkar. Kitapseverler herhangi bir meslek grubundan olabilirler, fakat işlerinin tabiatı gereği akademisyenler, araştırmacılar, yazarlar potansiyel kitapsever adaylarıdır. Akademisyenler özellikle doktora aşamasında sahaf dükkânlarından gelir ve geçerler sonraki payelerine ulaştıklarında artık pek fazla görünmezler. Muhtemeldir ki üniversite kütüphanelerinin zengin koleksiyonlarından yararlanırlar (varsa). Yani açıkça söylemeliyiz ki ulema sınıfından bahsedilen müdavimler sınıfına dâhil olan insan sayısı oldukça azdır. Bu yüzden emeklilikleri ve başka sebeplerden dolayı kütüphaneleri satılmak durumunda kaldıklarında istedikleri para genellikle sahafın satabileceği fiyatın birkaç katı olur. Bürokrat şehri olmasından dolayı Ankara sahaflar için, zengin kitap müşterileri yerine kendilerine verilen hediye kitaplarla kütüphane oluşturan bürokratlarla doludur. Bunların arasında az sayıda da olsa dairemden uzaklaşırsam

koltuğuma oturan olur endişesinden uzaklaşıp büyük adam çizgisinin dışına çıkarak kitap peşinde olanlarına rastlanır. Ankara zenginlerinin kitap koleksiyonu yaptığına dair şahitliğimiz olmamıştır dersek mübalağa etmemiş oluruz. İstanbul'un tarihi arka planını, zenginliğin ve nüfusunu dikkate alıp sahafları, kitapseverleri, koleksiyoncuları açısından mukayese etmek gerekirse Ankara'nın İstanbul karşısındaki durumu çok da kötü değildir. Mesela yaşayan veya vefat etmiş bazı sıra dışı kitap kurdu ve koleksiyoncular bilinir ki İstanbul'da da benzerlerine son elli yıl içinde pek rastlanmamıştır.

Sahaflık Kitaplar

Sahaf vitrinleri kitapseverlerin ilk göz attığı yerdir. Kimi zaman kitaplarla ilgisi olmayanlar için de sinema afişlerinden daha çarpıcı bir görüntüye dönüşmektedirler. Kitapların albenisi olanlar yani renkli kapaklı şömizli ve nadirattan olanları vitrinlik olarak seçilir. Elbette Ankara sahafları için vitrin tercihi Ankara kitaplarından bir örnek bulundurmaya çalışılır. Bu örnek de genellikle Şeref Erdoğan'ın *Ankaram* adlı kitabı olur ki bu kitabın şömizinde oynamaya hazır bir seymen resmedilmiş ve bu resim Ankara sevdalılarını Ankara oyunlarına sokacak cinstendir. Yine vitrin süsleyen Ankara kitapları arasında Şeref Erdoğan'ın *Hüdayda* adlı kitabı bulunursa sahafın vitrini Ankara için vazifesini yapmış olur. Ankara kitapları arasında sahafların görüldüğü yerde alınmalıdır cinsinden baktıkları *Ankara'da Türk devri Yapıları* adlı Gönül Öney tarafından hazırlanmış kitapsa zamanında Ankara'nın en görkemli binası olduğu kadar en değerli kurumlarından biri olan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin ürünüdür. Fakültenin 1940'lı yıllardan itibaren başladığı yayıncılıktan elbette şimdi bahsedemeyiz ama bazı yayınları sahafların iştahla beklediği türdendir. Hikmet Tanyu'nun *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri* kitabı da nadirattan olduğu için sahaflara müracaat gerekmektedir. Ankara üzerine renkli çizimleri içeren Mübarek Galib'in *Ankara* adlı kitabının iki cildinin bir arada bulunduğu na-

dirdir. Bu ancak birkaç müzayedede görülmüştür. O yüzden sahaf ve kitapsever taifesinin eline kolaylıkla geçmez. Avram Galanti'nin iki ciltlik *Ankara Tarihi*'nin ilk baskısı da nadirattandır.

Ankara özel yayıncılık açısından olmasa da devlet yayıncılığı açısından İstanbul'a göre daha şanslıdır. Özellikle prestij kitaplar konusunda her devirde devletin malı deniz yemeyen keriz deyimine uygun bir manzara arz etmiştir. Kitap basma konusunda cömert davranmış olan Kültür bakanlığı yayınlarının merkezi Ankara'dır. Kültür bakanlığının sadece yayımlar dairesi değil diğer genel müdürlükleri de prestij kitap basarlar ve bunları satışa sunmazlar. Bunlar hediyeliktir. Tabii hediye kitapların en güzel adresi bürokratların inceliklerinden dolayı TBMM'dir. Meclis her seçim sonrasında safra olarak gördüğü bu tarz kitapların bir kısmını hurdacılar vasıtasıyla atar. Hurdacılar da sahaflara getirirler ve ilgililerinden ziyade ilgisizlerine verilmiş bu kitaplar dolaylı yollardan geçerken belirli bir maddi külfete sebep oldukları için sayın bürokratların kendi malları gibi dağıtırken ücrete tabii olmayan pozisyonları sahaflar tarafından alınır, satılırken belirli bir ücrete tâbi olur. Bu anlamda diğer devlet kurumlarının kitapları da Ankara'da bol miktarda bulunur bol miktarda bulunması bir yana ya defalarca basıldıkları veya bin adet basılsa da çok az kişiye hitap ettiklerinden dolayı bir süre sonra sahaflar ve kitapseverler nazarında ilgi görmezler.

Ankara'da sahaflara kaynak olacak kitaplar ağırlıklı olarak belirli semtlerde toplanmışlardır. Bu semtlerin bir özelliği de antikacıların da yoğun olarak yerleştiği mahaller olmasıdır. Bir zamanlar antikacılar için değersiz bir yük olarak görünen genel kitaplıklar bugün kitabın nadirleşmesinden dolayı antikacılar için de cazip olmuşlardır. Fakat eski günlerdeki gibi alınabilecek toplu eşya ve bunların arasından çıkabilecek kütüphaneler artık yoktur. Bahçelievler, Küçük Esat, Ayrancı, Tunalı, Çankaya gibi semtler muhtemel eski kitap bulma adresleridir. Yenimahalle, Cebeci gibi yerlerde ikinci dereceden kıymetli alanlar olarak buraya eklenebilir. Bazen Kızılay ve çevresinde de hala yıkılmamış eski binalarda kalan bir şeylere rastlanabilir. Ankara'nın diğer semtleri içinse sa-

haflık malzeme çıkma beklentisi sahaflar için sadece “bir ihtimal”dir.

Sonuç olarak bir şeyler söylemek gerekirse; yazılacak şeyin çok olduğu hatta bu yazılanların bilimsel bir çerçeve içerisinde sosyolojik bir bakış açısıyla yazılmasının imkân dâhilinde olduğu söylenebilir. Yine de bu deneme bildiğimiz anlamda kitap ve kitapçılığın kıyameti görünürken şehrin kuytu köşelerinde kalan hikâyesine dair bir fikir verecektir ümidindeyiz. Bu satırlar sona erdiğinde yol üzerinde karşılaştığım yirmi senedir görmediğim bir öğretmen arkadaşımın bana hitaben “hala kırtasiyecilik yapıyor musun?” sorusu ne diyeceğim konusunda beni düşündürdü. Şehrin, insanların, toplumun hikâyesinin yazılmasında aracı olan bu kurumun müdavimleri dışındakiler tarafından kırtasiyeci/sahaf ayırımı yapacak kadar da tanınmadığı, en azından bizim sahaflığa yüklediğimiz anlamda yeterince bilinmediğini göstermektedir.

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Özcan: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi tarih bölümün bitirdi. Kırıkkalele Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nden yüksek lisans, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nden tarih alanında diploma aldı. 2009 Şubat ayından beri Çankırı Karatekin Üniversitesi Tarih Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Biri Kürt milliyetçiliği üzerine akademik, diğeri bilimsel olmayan yayımlanmış iki kitabı bulunan yazarın, Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanmış (Eylül 2011)*Türkiye’de Popüler Tarihçilik* adlı çalışması bulunmaktadır... Ayrıca popüler tarihçilik ve sahaflık üzerine makaleleri bulunmaktadır. Lisansüstü çalışmalarını dışarıdan bitiren yazar bu süreçte Ankara’da yaklaşık on beş yıl sahaflık yapmıştır.